

Tilburg University

Wat wil het slachtoffer?

Ten Boom, A.; Kuijpers, K.F.

Published in:

Justitiële verkenningen: Documentatieblad van het Ministerie van Justitie

Publication date:

2007

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in Tilburg University Research Portal](#)

Citation for published version (APA):

Ten Boom, A., & Kuijpers, K. F. (2007). Wat wil het slachtoffer? *Justitiële verkenningen: Documentatieblad van het Ministerie van Justitie*, 33(3), 39-49.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Wat wil het slachtoffer?

A. ten Boom en K.F. Kuijpers*

Naar de behoeften¹ van slachtoffers van criminaliteit wordt sinds de jaren zeventig wereldwijd empirisch onderzoek gedaan.² Het vroege onderzoek werd hoofdzakelijk uitgevoerd onder slachtoffers van geweldsdelicten en woninginbraak en de vraagstelling was algemeen. Zo'n dertig jaar later is onderzoek vaker gericht op specifieke categorieën, zoals slachtoffers van mensenhandel (Clawson, Small e.a., 2003) en *hate crimes* (Michael Bell Associates, 2006). Ook zijn de onderzoeksvragen verbijzonderd; er vindt bijvoorbeeld gericht onderzoek plaats naar de wijze waarop slachtoffers precies bij het strafproces betrokken willen zijn (Wemmers en Cyr, 2004).

In deze bijdrage betogen wij waarom het belangrijk is de behoeften van slachtoffers te kennen en er rekening mee te houden. Voorts schetsen we een aantal door slachtoffers vaak naar voren gebrachte behoeften. Tot slot stellen we de vraag of slachtoffers – indien aan hun behoeften wordt voldaan – meer tevreden zijn en, misschien belangrijker nog, daar ook 'beter' van worden.

Het belang van kennis over slachtofferbehoeften

Waarom is het belangrijk rekening te houden met de behoeften van slachtoffers van misdrijven en dus om ze te kennen? Dit belang ligt ten eerste op het microniveau van het individuele slachtoffer. Zo stelt de minister van Justitie zich expliciet op het standpunt dat de strafrechtelijke procedure het leed en de schade van het slachtoffer niet mag vergroten (TK 30 143, nr. 3 MvT, p. 5), ofwel secundaire victimisatie moet worden voorkomen. Om dat te realiseren is het belangrijk dat mensen die beroepshalve met slachtoffers van delict-

* Drs. Annemarie ten Boom is werkzaam bij het WODC en drs. Karlijn Kuijpers is als aio verbonden aan Intervict, Universiteit van Tilburg.

1 Onder 'behoefte' wordt verstaan: bewust gemis van iets dat niet of zeer bezwaarlijk ontbeerd kan worden; verlangen daarnaar (Van Dale).

2 Voor een overzicht van vroeg onderzoek zie Maguire, 1985.

ten te maken krijgen enig inzicht hebben in hun behoeften. Daarbij is het van belang dat justitieorganisaties enigszins slachtoffer-vriendelijk zijn ingericht, soms in letterlijke zin – denk bijvoorbeeld aan gescheiden wachtruimten in de rechtbank voor verdachten en slachtoffergetuigen – maar zeker ook in werkwijze: is bijvoorbeeld in werkprocessen opgenomen dat een slachtoffer geïnformeerd wordt over ontwikkelingen en beslissingen zoals het oppakken van een verdachte of uitstel van een zitting?

We zouden willen stellen dat het doel van het slachtofferbeleid in ruimere zin zich niet moet beperken tot alleen het – in negatieve termen geformuleerde – voorkomen van secundaire victimisatie, maar ook zou moeten bijdragen aan een positief te formuleren doel: het bevorderen van herstel, het weer ‘slachtoffer-af’ worden. Hoewel dit wellicht een bredere verantwoordelijkheid behelst dan die van Justitie alleen, is het toch waar het uiteindelijk om zou moeten draaien, in elk geval waar het gaat om de relatief kleine groep die zich niet ‘zelf wel redt’ (zie hierna).

Ten tweede ligt er op een meer macroniveau ook een aanzienlijk belang om rekening te houden met de behoeften van slachtoffers van misdrijven. Zo suggereren de onderzoeksbevindingen van Wemmers (1995; 1996) dat slachtoffers de wet beter naleven indien zij het gevoel hebben dat zij rechtvaardig behandeld zijn en dat informatieverstrekking door politie en Openbaar Ministerie (OM) een positieve invloed heeft op het vertrouwen van het slachtoffer in deze autoriteiten. Rekening houden met behoeften van slachtoffers is dus van belang voor een goede relatie tussen slachtoffers en strafrechtspleging. En die goede relatie is weer nodig omdat slachtoffers en het algemene publiek een zeer belangrijke informatiebron voor de justitieautoriteiten zijn. Rekening houden met behoeften van slachtoffers, of zelfs ‘integratie van een slachtofferperspectief in het strafrechtstelsel’ door justitieorganisaties zou dus niet alleen maar een zaak van onbaatzuchtigheid zijn (Goodey, 2000), maar ook een vorm van welbegrepen eigenbelang.

Behoeften van slachtoffers

Wat zijn nu inhoudelijk de behoeften van slachtoffers waarmee rekening moet worden gehouden? Wat willen slachtoffers van politie en justitie, van anderen en van de overheid in den brede?

Voor een zeer grote groep slachtoffers – denk aan slachtoffers van diefstal en vernielingen – luidt het antwoord: niets, of zo goed als niets. Althans: uit aangifteredenen (zie bijvoorbeeld Wittebrood, 2006) is af te lezen dat men wel degelijk graag – in geval van diefstal – het gestolen voorwerp terug wil en/of een schadevergoeding. Ook de veelvoorkomende aangiftereden ‘ik had een bewijs voor de verzekering nodig’ verwijst rechtstreeks naar de wens tot schadevergoeding. Van politie en justitie wil men dan dus een bewijs voor die verzekeringsmaatschappij ontvangen. Deze grote groep verwacht in meerderheid eigenlijk niet dat de dader van de diefstal van de auto-radio gevonden wordt, maar vindt het wel belangrijk om door de politie in dat beperkte contact goed bejegend te worden. Uit recent onderzoek naar determinanten van slachtoffertevredenheid van Winkel e.a. (2006) blijkt duidelijk dat procesfactoren zoals de kwaliteit van de informatievoorziening en de bejegening een belangrijke rol spelen in de beoordeling van het optreden van de politie. Deze procesfactoren hebben op de tevredenheid van het slachtoffer een grotere invloed dan uitkomstfactoren (bijvoorbeeld of de politie een zaak doorstuurt naar het OM).

Dat zeer velen zo goed als niets nodig hebben, kan worden verklaard door de veerkracht van mensen. Verreweg de meeste slachtoffers, ook diegenen die getroffen zijn door zeer ernstige en ingrijpende delicten, blijken in staat het gebeurde op eigen kracht, of met steun van naasten, te boven te komen (zie bijvoorbeeld Winkel, 2002). Dat er steun van anderen is, dus een vangnet, is belangrijk. Er zijn concrete aanwijzingen dat bijvoorbeeld voldoende steun van een partner als buffer voor het welzijn van het slachtoffer van een delict fungeert en dat slachtoffers zonder partner of met een partner die niet in staat of bereid is om voldoende steun te bieden, meer aangedaan raken door delicten. Na de directe partner is steun uit het verdere sociale netwerk van familie, vrienden en burens van belang (Denkers, 1999). Voor een zeer grote groep slachtoffers is kortom cru gezegd ‘correct bejegend worden bij noodzakelijkheden’ zo ongeveer het antwoord op de vraag naar hun behoeften. Verder redden zij zich wel, grotendeels met steun uit de eigen sociale omgeving. Daarachter staat een kleinere groep slachtoffers van ernstiger delicten. Ernstig moet hier zowel in termen van een grotere ernstbeleving door het slachtoffer zelf worden gelezen als ook – gemiddeld genomen – in objectieve zin: het betreft veelal delicten die een grotere inbreuk op de lichamelijke integriteit maken, zoals mishan-

deling en seksuele delicten. Deze groep heeft, in tegenstelling tot de vorige, meer dan eens contact met de politie naar aanleiding van het misdrijf, en krijgt veelal ook met het OM en de rechterlijke macht te maken. Deze groep slachtoffers is vele malen kleiner in omvang, maar de noden zijn groter. Welke behoeften hebben zij? Omdat we op de uitkomsten van de *systematic review* van ruim dertig studies naar slachtofferbehoeften die wij momenteel uitvoeren, nog niet te zeer vooruit kunnen lopen, baseren we ons op deze plaats hoofdzakelijk op enkele recente overzichtspublicaties (Maas-de Waal, 2006; Schneider, 2001; Wemmers, 2002) om de belangrijkste slachtofferbehoeften kort de revue te laten passeren.

Al even genoemd werd de grote behoefte aan informatie over bijvoorbeeld de voortgang van de rechtszaak, of de dader gepakt is en over wat men kan verwachten van de politie en de rechtbank. Andere behoeften die vaak naar voren komen zijn die aan materiële compensatie (het liefst door de dader zelf), emotionele steun, erkenning (soms ook door de eigen omgeving), excuses van de dader, en gehoord willen worden.³ Gerapporteerd wordt ook de wens tot een meer participerende rol binnen het rechtssysteem (vergeleken met de passieve rol als getuige) en de behoefte aan bescherming en veiligheid (onder meer door slachtoffers van huiselijk geweld). Verder wordt er door slachtoffers een verscheidenheid aan praktische behoeften geuit (zoals hulp bij het repareren van sloten).

In onze *review* treffen we daarnaast onder andere de uitkomstbehoefte 'bestrafing van de dader' aan en bij bepaalde groepen slachtoffers ook nog een categorie meer primaire behoeften zoals huisvesting (denk aan slachtoffers van mensenhandel of huiselijk geweld). Lang niet alle behoeften die we in de studies tegenkomen zijn overigens op politie of justitie gericht. Men formuleert ook behoeften richting dader (denk aan al genoemde compensatie), met betrekking tot zichzelf (men wil bijvoorbeeld vergeven) en richting andere personen of instanties. Deze studie zal later dit jaar verschijnen.

Uit al genoemd onderzoek naar determinanten van slachtoffertevredenheid van Winkel e.a. (2006) blijkt duidelijk dat voor de

3 Binnenkort zal ook een verkennend onderzoek naar de behoeften en verwachtingen van slachtoffers aangaande het (civiele) aansprakelijkheidsrecht verschijnen. Het betreft slachtoffers met letselschade als gevolg van verkeers- en arbeidsongevallen en medische fouten, die een civiele claim instellen. Ten dele worden daarin dezelfde behoeften opgetekend (Huver, Van Wees e.a., 2007).

tevredenheid over het OM en de rechtbank (in tegenstelling tot de politie) uitkomstfactoren wel van groot belang zijn. In het rapportcijfer waarmee mensen hun tevredenheid over het OM uitdrukken is onder andere een stijging zichtbaar indien het tot een rechtszaak komt en indien de schade binnen een bemiddeling gecompenseerd wordt. Voor de tevredenheid met de rechterlijke macht is onder andere van belang dat het vonnis is uitgesproken, dat men hierover tevreden is en dat de schadevergoeding overeenkomt met het gevorderde bedrag. De invloed van dergelijke uitkomstfactoren op de mate van tevredenheid blijkt het grootst te zijn voor slachtoffers van geweld, slachtoffers met ongedekte schade en voor slachtoffers met emotionele klachten als gevolg van het delict. Deze groep heeft duidelijk meer te winnen dan een bewijs voor de verzekering! Het belang van de uitkomst neemt toe naarmate de ernst van het delict in subjectieve zin groter is, stellen ook Winkel e.a. (2006).

Overigens kan bij sommige van deze slachtoffergroepen het verkrijgen van adequate steun van de partner en directe sociale omgeving lastiger zijn. Slachtoffers van verkrachting bijvoorbeeld beschrijven dat hun directe omgeving niet altijd in staat is om gewoon te luisteren; ze zijn te geschokt of teveel in verlegenheid gebracht (Maguire en Corbett, 1987). Nabestaanden van moordslachtoffers hebben vaak te maken met vrienden, familie en burens die hen uit de weg gaan of de moord en het verlies voor de nabestaande als gespreksonderwerp vermijden. De gevoelens van de nabestaande zelf, bijvoorbeeld het gevoel zelf ook een beetje schuldig te zijn aan het gebeurde, voelen vaak ook te 'gevaarlijk' om ze met vrienden en familie te delen (Masters, Friedman e.a., 1988). Maar ook kan het voor nabestaanden moeilijk zijn om tegelijkertijd zowel elkaar te steunen als met de eigen rouw om te gaan (Dunn, Chaston e.a., 2006). Voor deze mensen kan een luisterend oor van iemand van buiten de eigen kring dus juist erg belangrijk zijn.

Slachtoffer meer tevreden en weer slachtoffer-af?

Voordat we aan de hamvraag – worden slachtoffers 'beter' indien aan hun behoeften wordt voldaan – toekomen is het van belang stil te staan bij de vraag die daaraan vooraf gaat: is het mogelijk

om aan alle behoeften te voldoen? En: is het ook altijd gewenst?⁴ Het antwoord hierop is niet zonder meer positief. Niet alleen kunnen beperkingen uitgaan van de belangen van andere actoren (denk aan de dader, maar ook aan werkorganisaties met streefnormen met betrekking tot bijvoorbeeld doorlooptijden). Ook het slachtoffer zelf kan in verschillende rollen verschillende belangen hebben. Zijn belang in de rol van getuige kan zijn het geven van zoveel mogelijk gedetailleerde informatie met het oog op de waarheidsvinding of onderbouwing van een schadevordering. Tegelijkertijd kan dit voor het slachtoffer heel pijnlijk zijn (de minister wijst hier ook op; TK 30 143, nr. 3 MvT).

Van een 100% behoeftevervulling zal nooit sprake kunnen zijn en dat is ook niet waartoe Justitie op aarde is. Dit hoeft in onze ogen ook niet problematisch te zijn als het slachtoffer juist ook in dergelijke gevallen begeleid wordt door mensen met goed inzicht in de behoeften van slachtoffers; zij kunnen slachtoffers voorbereiden op pijnlijke maar noodzakelijke ondervragingen en uitleggen wat daarvan het belang is, zodat het slachtoffer niet wordt ontzien maar wel erkenning van zijn perspectief kan ervaren.

Dan de vraag of slachtoffers meer tevreden en zelfs 'beter' worden indien – zoveel mogelijk – aan hun behoeften wordt voldaan. We staan ten eerste stil bij tevredenheid. In het voorgaande hebben we gedeeltelijk behoeften afgeleid uit determinanten van tevredenheid; het zou dus niet correct zijn om hier nu te concluderen dat, indien aan die behoeften wordt voldaan, inderdaad de tevredenheid toeneemt. Interessanter is het om op deze plaats naar tevredenheid in internationaal perspectief te kijken.

Uit een recente internationale slachtofferenquête blijkt dat de tevredenheid van slachtoffers over de politie juist in landen die als voorlopers op het terrein van de slachtofferzorg kunnen worden getypeerd, zoals het Verenigd Koninkrijk en ook Nederland, is verminderd (Van Dijk en Groenhuijsen, 2007). Dit roept de vraag op of er inmiddels sprake is van hoger gerezen verwachtingen ten aanzien van politie in vergelijking met pakweg twintig jaar geleden. Het slachtoffer blijkt in dat geval nooit tevreden te stellen; men houdt misschien zelfs maar wat graag iets te klagen over de politie.

4 Daems (2007) stelt recent in het *Tijdschrift voor herstelrecht* de wenselijkheid van de steeds meer therapeutisch geïnspireerde slachtoffergerichtheid expliciet ter discussie.

Shapland e.a. (1985) wezen er al op dat behoeften in zekere mate cultureel gegrond zijn: als het systeem verandert, veranderen ook de verwachtingen en de geuite behoeften.

Het zou interessant zijn deze kwestie nader te onderzoeken. Het is immers (in elk geval theoretisch) ook mogelijk dat het politiefunctioneren ten opzichte van slachtoffers daadwerkelijk is verslechterd, zo stellen ook Van Dijk en Groenhuijsen (2007): de politie zou het gevoel hebben dat zij behoeften van slachtoffers naar behoren heeft vervuld wanneer zij hen heeft doorverwezen naar een gespecialiseerde slachtofferhulporganisatie. Het slachtoffer wil echter soms iets heel anders, zoals de eerder genoemde correcte bejegening tijdens dit contact.

En tot slot de vraag of het slachtoffer er ook beter van wordt, beter herstelt, als aan zijn behoeften wordt voldaan. Dit is in feite deels ook de vraag of het slachtoffer daadwerkelijk weet wat, in termen van welzijn op de langere termijn, goed voor hem of haar is. Werken zaken als materiële compensatie, emotionele steun, erkenning, excuses van de dader, participeren in het rechtssysteem, hulp bij praktische zaken en ga zo maar door, ook *helend* voor het slachtoffer? Welke van deze elementen zijn essentieel voor herstel, en welke zijn eerder te typeren als 'prettige ervaringen' (die *wel* kunnen bijdragen aan een goede relatie tussen slachtoffers en strafrechtspiegling)? Hiernaar lijkt nog weinig onderzoek te zijn gedaan.

Een uitzondering vinden we in de psychologie: de vraag naar wat werkt in de hulpverlening aan slachtoffers is daar object van onderzoek. Daaruit blijkt bijvoorbeeld dat eenmalige *psychological debriefing*, het bieden van ruimte tot het vertellen van het verhaal van het slachtoffer, waarbij de hulpverlener vooral volgend en niet zozeer sturend optreedt (namelijk zodanig dat hij er actief aan bijdraagt dat dit verhaal een andere, 'tegenpolige' wending neemt) geen of zelfs negatieve effecten sorteert bij slachtoffers met (potentiële) verwerkingsproblemen (Rose, Bisson e.a., 2003; Winkel, 2002). Slachtoffers zouden meer baat hebben bij meermalige contacten die directief ofwel sturend van aard zijn, zoals cognitieve gedragstherapie vlak na het traumatische incident (zie ook het artikel van Van Dijk, Groenhuijsen e.a. elders in dit themanummer; Bryant, Harvey e.a., 1998; Bryant, Sackville e.a., 1999; Foa, Hearst-Ikeda e.a., 1995). We willen hiermee illustreren dat de wijze waarop effectief hulp kan worden geboden – zodat het slachtoffer herstelt – niet altijd overeenkomt met de behoefte zoals die door het slachtoffer zelf wordt

geformuleerd, bijvoorbeeld in termen van een luisterend oor (waarmee we het luisterend oor in de naaste omgeving van het slachtoffer zeker niet tot onbelangrijk of ongewenst willen verklaren!). Een andere uitzondering is het onderzoek naar de effecten van *restorative justice* (herstelrechtpraktijken, waaronder kunnen vallen een ontmoeting tussen dader en slachtoffer, het maken van excuses en het vergoeden van schade door de dader), hoewel dat nog in de kinderschoenen staat (Dignan, 2005), zeker wat betreft de potentiële impact ervan op slachtoffers. Positieve resultaten worden gevonden, bijvoorbeeld in termen van het achter zich kunnen laten van het delict en reductie van angstgevoelens (Wemmers, 2002; Walgrave, 2006; zie ook de recente procesevaluatie slachtoffer-dadergesprekken van Regioplan, 2006), maar ook vindt soms secundaire victimisatie plaats als gevolg van de ontmoeting dan wel het feit dat het niet tot een ontmoeting is gekomen (Regioplan, 2006; Wemmers, 2002; zie ook Van Garsse, 2007). Verschillende auteurs zetten onder verwijzing naar de methodologische tekortkomingen van deze studies nog vraagtekens bij de validiteit (Dignan, 2005; Wemmers, 2002 en het eerder aangehaalde artikel van Van Dijk e.a.) of in elk geval bij de decisiviteit van de bevindingen (Walgrave, 2006).

Ten slotte

De uitdaging voor de komende tijd is om het slachtofferbeleid ruimer te evalueren dan slechts in termen van directe projectdoelen. Langer lopend onderzoek moet overwogen worden zodat niet alleen onmiddellijke resultaten zoals tevredenheid over de bejegening en dergelijke, maar ook langeretermijnuitkomsten in termen van welzijn/herstel van die slachtoffers bij wie ook werkelijk wat te herstellen *is*, kunnen worden gemeten, mogelijk ook prospectief onderzoek. Onze verwachting is dat met het binnenkort afronden van onze *review* de kennis over de behoeften van slachtoffers in ogen van de slachtoffers *zélf*, geen grote leemten meer zal vertonen. Maar de vraag naar het effecten van het rekening houden met die behoeften, de vraag naar de essentiële punten daarin en de vraag naar de precieze werking van de processen die tot herstel zouden leiden, liggen nog grotendeels open.

Literatuur

Bryant, R. A., A.G. Harvey e.a.
Treatment of an acute stress disorder; a comparison of cognitive-behavioral therapy and supportive counseling

Journal of consulting and clinical psychology, 66e jrg., nr. 5, 1998, p. 862-866

Bryant, R. A., T. Sackville e.a.
Treating acute stress disorder; an evaluation of cognitive behavior therapy and supportive counseling techniques

American journal of psychiatry, 156e jrg., nr. 11, 1999, p. 1780-1786

Clawson, H. J., K.M. Small e.a.
Needs assessment for service providers and trafficking victims
Washington, National Institute of Justice, 2003

Daems, T.
De slachtofferdimensie van herstelrechtelijke interventies; een sluimerende therapeutisering?
Tijdschrift voor herstelrecht, 7e jrg., nr. 1, 2007, p. 7-21

Denkers, A.
Factors affecting support after criminal victimization; needed and received support from the partner, the social network, and distant support providers
The journal of social psychology, 139e jrg., nr. 2, 1999, p. 191-201

Dignan, J.
Understanding victims and restorative justice
Berkshire, Open University Press, 2005

Dijk, J. van, M.S. Groenhuijsen
Benchmarking victim policies in the framework of European Union law

In: Walklate, S. (red.), *Handbook of victims and victimology*, Cullompton, Willan, 2007 (in druk)

Dunn, P., K. Chaston e.a.
In the aftermath; the support needs of people bereaved by homicide: a research report
Londen, Victim Support, 2006

Foa, E.B., D. Hearst-Ikeda e.a.
Evaluation of a brief cognitive-behavioral program for the prevention of chronic PTSD in recent assault victims
Journal of consulting and clinical psychology, 63e jrg., nr. 6, 1995, p. 948-955

Goodey, J.
An overview of key themes
In: A. Crawford, J. Goodey (red.), *Integrating a victim perspective within criminal justice; international debates*, Aldershot, Ashgate, 2000, p. 13-34

Huwer, R.M.E., K.A.P.C. van Wees e.a.
Slachtoffers en aansprakelijkheid
Amsterdam, Vrije Universiteit, 2007 (in druk)

Maas-de Waal, C.J.

Voorzieningen voor slachtoffers van misdrijven; gebruik, bereik en draagvlak

Den Haag, Sociaal en Cultureel Planbureau, 2006

Maguire, M.

Victims' needs and victim services; indications from research

Victimology; an international journal, 10e jrg., nr. 1-4, 1985, p. 539-559

Maguire, M., C. Corbett

The effects of crime and the work of victims support schemes

Aldershot, Gower, 1987

Masters, R., L.N. Friedman e.a.

Helping families of homicide victims; a multidimensional approach

Journal of traumatic stress, 1e jrg., nr. 1, 1988, p. 109-125

Michael Bell Associates

Crime & prejudice; the support needs of victims of hate crime: a research report

Londen, Victim Support, 2006

Regioplan

Procesevaluatie slachtofferdadergesprekken

Amsterdam, Regioplan

Beleidsonderzoek, 2006

Rose, S., J. Bisson e.a.

A systematic review of single-session psychological interventions ('debriefing') following trauma

Psychotherapy and psychosomatics, 72e jrg., 2003, p. 176-184

Schneider, H.J.

Victimological developments in the world during the past three decades; a study of comparative victimology – part 2

International journal of offender therapy and comparative criminology, 45e jrg., nr. 5, 2001, p. 539-555

Shapland, J., J. Willmore e.a.

Victims in the criminal justice system

Aldershot, Gower Publishing Company, 1985

Van Garsse, L.

Bemiddelen met het oog op helen? Een discussie onder bemiddelaars, hulpverleners en therapeuten

Tijdschrift voor herstelrecht, 7e jrg., nr. 1, 2007, p. 38-45

Walgrave, L.

Herstelrecht: internationaal evaluatieonderzoek; methodologie en tendensen

Tijdschrift voor herstelrecht, 6e jrg., nr. 2, 2006, p. 9-21

Wemmers, J.

Victims in the Dutch criminal justice system; the effects of treatment on victims' attitudes and compliance

International review of victimology, 3e jrg., 1995, p. 323-341

Wemmers, J.

Victims in the criminal justice system

Den Haag/Amsterdam, WODC/Kugler, 1996

Wemmers, J.

Restorative justice for victims of crime; a victim-oriented approach to restorative justice
International review of victimology, 9e jrg., 2002, p. 43-59

Wemmers, J., K. Cyr

Victims' perspectives on restorative justice; how much involvement are victims looking for?

International review of victimology, 11e jrg., 2004, p. 259-274

Winkel, F.W.

Slachtofferhulp bij hardnekkige klachten; over visie, witte beren, stroop en tegenpolen
Amsterdam, Vrije Universiteit, 2002 (oratie)

Winkel, F.W., A.C. Spapens e.a.

Tevredenheid van slachtoffers met 'rechtspleging' en slachtofferhulp; een victimologische en rechtspsychologische secundaire analyse
Tilburg, Intervict, 2006

Wittebrood, K.

Slachtoffers van criminaliteit; feiten en achtergronden
Den Haag, Sociaal en Cultureel Planbureau, 2006